

ВІДГУК

**рецензентки – докторки юридичних наук, професорки,
професорки кафедри теорії права та конституціоналізму
Національного університету «Львівська політехніка»**

Наталії Володимирівни Ортинської

на дисертацію Гука Назара Ігоровича

**на тему: «Демократизація судової системи України в умовах
європейської інтеграції», що**

подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань

08 Право за спеціальністю 081 Право

Актуальність дисертаційного дослідження. В контексті загальної державно-правової реформи у державі та суспільстві ведуться доволі жваві дискусії про практичне оновлення судової системи. Саме тому актуальність теоретичних і практичних питань, пов'язаних з необхідністю подальшого розвитку та удосконалення судової системи України є беззаперечною. Зокрема, проведення ефективної судової реформи, спрямованої на оптимізацію організації судового управління загалом, його демократизації та розширення гарантованого Конституцією України права на судовий захист і доступ до правосуддя, переосмислення місця та значення судової системи у розбудові європейської правової держави актуалізують задекларовану автором проблематику.

Попри те, що судова реформа в Україні має тривалий характер, і спрямована на демократизацію судової системи і суспільних відносин, вона не завжди є послідовною та результативною. На сучасному етапі розвитку все ще залишаються актуальними виклики, пов'язані з можливістю рецидиву авторитаризму, свавілля та неспроможністю існуючої моделі судової системи виконувати загальносуспільні функції – судового захисту та доступу до правосуддя. Становлення та розвиток демократичної судової системи залежить і від зовнішніх чинників, адже міжнародні інститути (судові, політичні, громадські) певною мірою впливають на неї, тому слід правильно скористатися підтримкою продемократичних суб'єктів світової політики у проведенні успішної судової реформи. Гармонійна імплементація міжнародно-правових норм і процедур в судову систему дає підстави

припустити, що їх потенціал дозволить пришвидшити процес демократизації судової системи в Україні, і зі свого боку сприятиме адаптивному входженню в ЄС.

Очевидно, що ця проблема є вкрай актуальною і в аспекті відновлення довіри в суспільстві до судової системи. Розвиток національної судової системи на демократичних засадах поглиблюватиме її взаємодію як із соціумом, так із відповідними інституціями та суб'єктами міжнародної спільноти. Незважаючи на прикладне значення, зв'язок судової системи і демократизації залишається маловивченим у правовій науці, тому зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Актуальність посилюється і тим, що дисертація виконана відповідно до положень «Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 – 2023 рр.», затвердженої Указом Президента України від 11. 06. 2021 р. № 231/2021; «Програми інтеграції України до Європейського Союзу» схваленої Указом Президента від 14. 09. 2000 р. № 1072/2000; «Стратегії людського розвитку», затвердженою Указом Президента України від 14 травня 2021 р.; стратегічних цілей, визначених Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 р. № 1155-р «Про схвалення Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 р.»; Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021 – 2025 рр., затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. № 12–21, спрямована на реалізацію Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», затверджених Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015; тематичним напрямом, визначених постановою Кабінету Міністрів України № 942-2011-п «Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2021 р.».

Оцінка обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації, їх достовірності та новизни. Обґрунтованість і

достовірність положень, висновків і рекомендацій здобувача підтверджується значним обсягом використаних джерел (317 найменувань), серед яких особливу увагу приділено вивченню міжнародної складової доктрини судової системи (близько 100 джерел). Проведений науковий аналіз правової доктрини судової системи дозволив Гуку Н. І. виокремити деякі аспекти щодо її системності, зокрема відсутність уніфікованого, узгодженого підходу до теоретико-правових та практичних питань судової системи; певна повторюваність досліджень із однорідних наукових питань, інколи крізь призму різних наукових шкіл, юридичних спеціальностей; відсутність комплексних узагальнень стосовно наявних наукових досліджень, інформативної правової аналітики щодо стану доктрини судової системи. Тобто, дисертантом встановлено, що теоретико-правові засади наразі є найменш дослідженими аспектом доктрини судової системи. Це дозволило Гуку Р. І. сформулювати низку положень щодо сучасного концепту теоретико-правових засад судової влади та зробити достатньо обґрунтовані висновки, які становлять наукову новизну даної роботи.

Обґрунтованість наукових положень дисертації визначена ретельно обраною методологічною основою дослідження. У роботі використано комплекс філософсько-світоглядних, загальнонаукових і спеціально-наукових методів, що забезпечує єдність гносеологічного, соціально-філософського та міжнародно-правового аналізу особливостей демократизації судової системи України в умовах європейської інтеграції. Осмислення принципів сучасної юридичної методології, її підходів, методів, засобів і використання дослідницьких прийомів сприяло подоланню тематичної звуженості та ідеологічної спрямованості здійснюваного дослідження актуальної для правової науки проблематики.

Структура дисертаційного дослідження підтверджує висновок про концептуальний задум дослідження й відзначається чіткою, послідовною і логічною структурованістю, що забезпечує послідовне й вивірене розгортання дослідницької логіки, передбачає панорамність, універсальність

і компаративну проективність аналітичного зору. Дисертація складається з трьох розділів, кожен із яких запрограмує певні важливі функції, і містить відповідні до змісту узагальнення. Архітектоніка роботи обумовлюється метою та завданнями дослідження. План викладу логічно продуманий, його частини пропорційно співвідносні, у кожній збережена наскрізна логіка викладу.

Так, у першому розділі здійснено наукознавчий вимір демократизації судової системи у джерельному контексті, окреслено методологічні засади дослідження демократизації судової системи України, розкрито розуміння феномену судової системи у правовій національній доктрині та міжнародній, сформовано авторський концепт демократизації судової системи України в умовах європейської інтеграції.

У другому розділі схарактеризовано судову владу в Україні як гарант забезпечення демократизму в умовах європейської інтеграції, а також проаналізовані сучасні тенденції демократизації організаційно-функціональних основ судової системи в умовах європейської інтеграції.

У третьому розділі досліджено особливості гармонізації європейських стандартів доступності правосуддя, розкрито їх сутність та виокремлено наявні проблеми і тенденції їх удосконалення; з'ясовано поняття та зміст громадського контролю у процесах демократизації судової системи України, його найбільш дієві форми та способи, визначити суб'єктів, які здійснюють громадський контроль за діяльністю судів; чітко окреслені пріоритетні напрями демократизації судової системи України в умовах європейської інтеграції;

Слід також відзначити високу наукову культуру автора, обґрунтованість та вивіреність його теоретичних конструкцій, що дозволило чітко сформулювати мету та завдання дослідження. Здобувач підтвердив здатність до ведення наукової полеміки, обґрунтування своєї позиції, критичного аналізу теоретичних та нормативних джерел.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційне дослідження

Гука Назара Ігоровича на тему «Демократизація судової системи України в умовах європейської інтеграції» містить чимало наукових положень, що мають науково-теоретичне значення і практичну спрямованість, однак серед найбільш істотних наукових результатів, що вперше представлені у дисертації, я б виокремила наступні.

Доволі слушно, логічною та вичерпною є запропонована авторська дефініція поняття «демократизація судової системи» як засади державної політики, що визначає її особливу роль у системі публічної влади як легального арбітра при вирішенні суспільних конфліктів відповідно до діючих в державі правових приписів та гаранта захисту прав і свобод, законних інтересів всіх суб'єктів права, що забезпечується особливим порядком формування її структур, який ґрунтується на засадах народовладдя, високим статусом суддів у суспільстві, ефективністю норм процесуально-процедурного характеру.

Викликає схвалення розроблений дисертантом комплексний механізм реформування функціонування суддівського корпусу на демократичних засадах: очищення (люстрація) суддівського корпусу; його оновлення через належну процедуру оцінювання відповідності суддів посаді за критеріями фахової компетентності, доброчесності, професійної етики; оптимізація нормативно-правової моделі формування суддівського корпусу та модернізація його статусу.

Погоджуюся з автором і щодо виокремлених ним суб'єктів громадського контролю у процесах демократизації судової системи України (громадські організації, зокрема правового та правоохоронного спрямування; активна свідома громадськість та неупереджені ЗМІ; адвокатська спільнота; громадські ради; партнерські міжнародні організації) і визначених умов їх продуктивної участі: незалежність інститутів громадянського суспільства; правова політика гарантованості доступу до суду; прозорість й відкритість процедур, нормативна підтримка; належний рівень правосвідомості та правової культури учасників; створення механізмів та платформ для участі у

процесах прийняття рішень та формування політики у сфері судової системи; міжнародне співробітництво.

Позитивним видається висновок щодо особливостей доступності правосуддя як первинного принципу дотримання демократичних засад розвитку судової системи в Україні: 1) забезпечення чіткості та прозорості правосуддя відповідно до європейських і міжнародних правових стандартів; 2) абсолютна пріоритетність прав і свобод людини у судовому процесі, тобто реалізація принципу верховенства прав; 3) доступність та відсутність будь-яких перешкод у здійсненні права на судовий захист; 4) чітка визначеність, обґрунтованість та відповідність національного законодавства суспільним викликам, державним реаліям, із урахуванням європейських і міжнародних правових стандартів; 5) безбар'єрність і доступність механізмів гарантування, реалізації та захисту права на судовий захист; 6) безумовна гарантія можливості звернення до суду з метою захисту прав; 7) справедливість, відкритість і доступність процесуальних рішень; 8) вільний доступ до оскарження процесуальних рішень; 9) прозорість та ефективність процедур виконання процесуальних рішень; 10) наявність громадського контролю під час судового провадження.

Практична і теоретична значимість отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес, та можуть бути використані: у науково-дослідній сфері – для поглиблення юридико-профільних знань та розвитку успішних наукових розвідок із проблем демократизації судової системи в Україні в умовах європейської інтеграції; у правотворчій діяльності – як теоретико-правове підґрунтя демократизації судової системи в Україні, врегулювання її законодавчого закріплення й забезпечення відповідними нормативно-правовими актами; у правозастосовній діяльності – для підвищення рівня обізнаності та правосвідомості правозастосовних суб'єктів щодо визначальних тенденцій демократизації судової системи в Україні, вироблення юридичної (зокрема судової) та суспільної практики; в

освітній діяльності – у навчальному процесі під час викладання навчальних дисциплін «Теорія та філософія права», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Порівняльне конституційне право», «Міжнародне публічне право», «Правова глобалістика», та низки галузевих процесуальних наук, а також підготовки відповідних навчально-методичних матеріалів.

Зауваження та рекомендації до дисертації. Разом з тим, оцінюючи загалом позитивно рецензоване дисертаційне дослідження Гука Назара Ігоровича, вважаю за потрібне виокремити й низку положень, пропозицій і рекомендацій, що виражають дискусійні моменти. Зокрема відзначу наступне:

1. Вважаємо не цілком дієвою ініціативу дисертанта щодо створення юридичної інституції для перевірки правильності застосування та тлумачення національного законодавства судьями, оскільки запровадження нової установи може призвести до додаткового навантаження на судову систему та витрат на її функціонування. Також існує ризик, що така інституція може стати предметом політичного тиску чи впливу, що загрожуватиме незалежності судової системи, також є загроза суб'єктивності експертного висновку такого додаткового органу, а погодження експертних висновків може стати об'єктом суперечок та суб'єктивних оцінок, що може порушити об'єктивність процесу.

2. Обґрунтовуючи методологічний інструментарій здобувач вказує, що метафізичний метод сприяє визначенню правової природи судової системи як системи божественного походження. Видається, що в контексті саме предмету дослідження доречно відійти від телеологічного тлумачення до прагматичного. Зокрема, на нашу думку, метафізичний метод, який спрямований на вивчення та розуміння загальних принципів та основ, що лежать в основі демократизації судової системи в умовах євроінтеграції, може виявити глибинні та трансцендентні аспекти цього процесу через розкриття ідеї справедливості, правової рівності та гармонії як метафізичні парадигми, що детермінують концепцію судової демократії. Також

метафізичний підхід доречно було використовувати при аналізі універсальних принципів, які перетинають та об'єднують різноманітні правові традиції, що має важливе значення для формулювання єдиної та принципової стратегії впровадження судових реформ у контексті європейської інтеграції.

3. У дисертації на ст. 133 вірно зауважено, що одним з вагомих принципів демократизації судової системи та суттєвим європейським стандартом є еталон формування обізнаності громадян із порядком звернення до суду для захисту власних інтересів у судовому провадженні. Проте у дисертації системно не визначено модель такого інформування, що на нашу думку, має охоплювати: доступність інформації про основні принципи та етапи судового процесу; надання консультацій щодо правових аспектів, визначення процедур звернення до суду; надання документації та рекомендацій, спрямованих на підвищення правової грамотності та впевненості громадян у власних можливостях в судовому захисті; проведення освітніх заходів, інформаційних кампаній, семінарів та публікацій тощо.

Висновок. Висловлені зауваження та пропозиції не впливають на високий теоретичний рівень і практичну значущість наукового дослідження Гука Н. І., а лише вказують на наукову зрілість роботи та її особливу вагомість у майбутньому розвитку судової системи в Україні.

Дисертаційна робота на тему «Демократизація судової системи України в умовах європейської інтеграції», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право, за спеціальністю 081 Право, відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31 травня 2019 р., Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу

вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 31 від 341 від 21 березня 2022 р.), а її автор – Гук Назар Ігорович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:
докторка юридичних наук, професорка
професорка кафедри теорії права
та конституціоналізму
Національного університету
«Львівська Політехніка»

Наталія ОРТИНСЬКА

Підпис засвідчую:
Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»



Роман БРИЛИНСЬКИЙ